

Bachelorgrad i juridiske emner.

**Utredning ved Det juridiske fakultet
UiB**

Våren 2007

**Professor Jan B. Andersson
Professor Henriette Sinding Aasen
Stud.jur. Nina Thommesen
Stud.jur. Christoffer Hjelde
Førstekonsulent Johanne Spjelkavik**

1. Komiteens oppnevning og sammensetning:	4
2. Komiteens mandat:	4
2.1 Fakultetsstyrets vedtak 4. oktober 2005:	4
2.2 Notat fra fakultetsdirektøren 15. november 2005	4
2.3 Oppnevningbrevet 26. mai 2006:	5
2.4 Presisering fra dekanatet 19. oktober 2006	5
3. Sammendrag	6
4. Behovet for en bachelorgrad i rettsvitenskap:	6
4.1 Primært en egenskap ved masterstudiet – for mastergradsstudentene	7
4.2 Komiteens konklusjon:	8
<i>Dissens:</i>	8
For studentene	9
<i>Dissens:</i>	9
For fakultetet:	9
<i>Dissens:</i>	10
For samfunnet:	10
<i>Dissens:</i>	10
5. Bachelorgrad ved Det juridiske fakultet i Bergen	10
5.1 Grunnleggende rammer for bachelorgraden:	10
5.2 Opptak:	11
5.2.1 Samordna opptak til masterstudiet (som nå):	11
5.2.2 Samordna opptak til bachelorstudiet, med lokalt opptak til masterstudiet:	11
5.2.3 Komiteens anbefaling:	11
5.3 Kombinasjon av grader:	11
5.3.1 Unntak – studieretten beholdes	12
5.3.2 Komiteens anbefaling	13
5.4 Studierett:	13
5.4.1 Særlig om opphør av studierett:	13
5.4.2 Komiteens anbefaling:	14
5.5 Selvstendig arbeid:	14
5.5.1 Komiteens vurdering:	15
5.6 Fagenhet og spesialisering:	15
5.6.1 Komiteens vurdering:	15
5.7 Utenlandsopphold i bachelorstudiet:	15
5.7.1 Komiteens anbefaling	15
5.8 Forventet omfang	16
5.8.1 Komiteens vurdering:	16
5.9 Tilbakevirkning?	16
5.9.1 Komiteens anbefaling	17
5.10 Barnets navn	17
5.10.1 Komiteens vurdering	18
6. Andre hensyn vi må ta:	18
6.1 Uforutsigbare studenttall:	18
6.1.1 Komiteens vurdering:	19
6.2 Gjentak av eksamener:	19
6.2.1 Komiteens vurdering:	20
7. Forholdet til kvalitetsforskriften	20
7.1 Komiteens anbefaling:	21
8. Økonomiske virkninger:	21
8.1 Kostnader med bachelorgrad:	21

8.2 Inntekter i bachelorgraden:	22
8.3 Komiteens vurdering:	22
9. Andre juridiske fakulteter	22
9.1. Københavns universitet:	22
9.2. I Sverige:	23
9.2.1 Juris kandidatutbildningen	23
9.2.2 Affärsjuridiska program jämte rättsvetenskapliga program	23
9.2.3 Kandidatexamen och magisterexamen i handelsrätt	23
9.3 Komiteens vurdering	23
10 Hovedkonklusjon:	23
11 Videre framdrift.	24
<i>Vedlegg 1 – Notat fra fakultetsdirektøren til dekanatet</i>	<i>25</i>
<i>15. november 2005, revidert 17. mars 2006</i>	<i>25</i>
<i>Vedlegg 2 – avklaring av mandat</i>	<i>29</i>
<i>Vedlegg 3 – tilbakemelding fra dekanatet</i>	<i>31</i>
<i>Vedlegg 4 – strukturen i masterstudiet i rettsvitenskap</i>	<i>32</i>
<i>Vedlegg 5 – uttalelse om opptak fra SSF/UA</i>	<i>33</i>
<i>Vedlegg 6</i>	<i>35</i>
<i>– bachelorgrad i Reglement for studier og grader ved Universitetet i Bergen</i>	<i>35</i>

1. Komiteens oppnevning og sammensetning:

Den 4. oktober 2005 ga fakultetsstyret dekanus fullmakt til å opprette en komité for å utrede spørsmålet om innføring av bachelorgrad i rettsvitenskap ved Det juridiske fakultet.

Den 26. mai 2006 ble komiteen oppnevnt i brev fra dekanus:

Professor Jan Andersson (leder)

Professor Henriette Sinding Aasen

Førstekonsulent Johanne Spjelkavik

Stud.jur. Nina Thommesen

Stud.jur. Christoffer Hjelde

2. Komiteens mandat:

2.1 Fakultetsstyrets vedtak 4. oktober 2005:

Dekanus gis fullmakt til å opprette en komité i overensstemmelse med foreliggende forslag fra Studieutvalget og de synspunkt som framkommer i foreliggende saksforelegg av 28.09.05 til fakultetsstyret

Fra saksforelegget til fakultetsstyret:

”Etter forskrift om grader og yrkesutdanninger har Universitetet i Bergen rett til å tildele graden bachelor - med normert studietid 3 år – som gir rett til tilsvarende tittel. Eventuell søknad fra fakultetet om opprettelse av en bachelorgrad innenfor rettsvitenskap er således en sak for universitetsstyret som tar den endelige avgjørelsen.

I forkant av innføringen av den 5-årige mastergraden i rettsvitenskap kom spørsmålet om en 3-årig bachelorgrad opp. Men både blant tilhengerne og motstanderne av bachelorgrad syntes det å være enighet om at en eventuell bachelorgrad måtte tilpasses mastergraden. I dette lå at innhold og opplegg for den samlede mastergradsstudiet måtte være det overordnede og at innhold og opplegg for eventuell bachelorgrad i hovedsak må være identisk med de 3 første årene i mastergraden. Det siste blant annet fordi fakultetet ikke har ressurser til å utvikle en variant av den bachelorgrad som eventuell 2-årig mastergrad måtte bygge på. Etter dekani og fakultetsdirektørs vurdering bør dette også være premissene for det forestående utredningsarbeid som vi slutter oss til uten å ha klare synspunkt på ønskeligheten av en slik grad. I det forestående utredningsarbeidet finner vi det naturlig at en ut fra gjeldende regelverk berører blant annet det generelle bachelorreglementets omtale av obligatorisk arbeid, utenlandsopphold og opptaksordninger sammenholdt med dagens ordninger og studieplan”.

2.2 Notat fra fakultetsdirektøren 15. november 2005

Til oppnevningsbrevet forelå også et notat fra fakultetsdirektøren. Det er tatt inn som [vedlegg 1.](#)

2.3 Oppnevningensbrevet 26. mai 2006:

I oppnevningensbrevet er følgende mandat definert:

1. Det legges til grunn at eventuell opprettelse av bachelorgrad må tilpasses dagens 5-årige integrerte mastergrad i rettsvitenskap slik at en eventuell 3+2- ordning fremsår som et helhetlig studieløp mht innhold og opplegg. Det legges videre til grunn at et slikt opplegg ikke skal medføre økt ressursbruk, jfr., saksforelegget til fakultetsstyremøtet 04.10.05. Komiteen bes ut fra dette utrede om det er grunnlag for å dele dagens 5-årige mastergradsstudium opp i en 3-årig bachelorgrad og en 2-årig mastergrad.
2. Dersom komiteen ut fra forutsetningene i pkt 1 kommer til at det er grunnlag for å opprette en 3-årig bachelorgrad bes komiteen vurdere behovet for og ønskeligheten av en slik grad og prinsipielle spørsmålsstillinger knyttet til dette.
3. Dersom komiteen tilrår opprettelse av en bachelorgrad bes den også konkretisere eventuelle reglementsmessige endringer og andre forhold som vil være nødvendige for slik opprettelse.

2.4 Presisering fra dekanatet 19. oktober 2006

Etter at komiteen startet sitt arbeid, avdekket den behov for ytterligere presisering av mandatet: Åpner mandatet for å foreslå en bachelorgrad som henter alle emnene fra eksisterende masterstudium i rettsvitenskap, men som endrer rekkefølgen på emnene sånn at tredje studieår i bachelorstudiet gir en faglig spesialisering. Denne forespørselen ble forelagt dekanatet i notat datert 2. oktober 2006 – [vedlegg 2](#).

Dekanatet besvarte forespørselen den 19. oktober 2006 – [vedlegg 3](#): Utredningen forutsettes å gjelde utelukkende en bachelorgrad der emnene de er identisk med tre første årene av masterstudiet i rettsvitenskap. For innhold og struktur i masterstudiet i rettsvitenskap: Se [vedlegg 4](#).

3. Sammendrag

Komiteen har vurdert en rekke sider ved en eventuell opprettelse av en bachelorgrad ved Det juridiske fakultet i Bergen.

Hovedkonklusjonen er at man tilrår en opprettelse av en bachelorgrad ved vårt fakultet.

Av momentene komiteen har vurdert, skal nevnes:

- Behovet for en slik grad (for studenten, fakultetet og samfunnet utenfor oss): Komiteen anser at det nok finnes en viss anvendelse for en bachelorgrad, men at det ikke er dekkende å snakke om et samfunnsmessig behov. Hensynet til studenten som ønsker seg ut av studiet er det som blir avgjørende.
- Den store hovedregelen skal være at våre studenter blir master i rettsvitenskap; bachelorgraden må framstå som en egenskap ved masterstudiet i rettsvitenskap, ikke primært som en egen utdanning.
- Opptak skal fortsatt foretas til hele masterstudiet i rettsvitenskap.
- Hovedregelen skal være at studieretten til masterstudiet inndras for dem som velger å ta ut en bachelorgrad.
- Krav til selvstendig arbeid og faglig fordypning og spesialisering i bachelorgraden anses dekket i den studieordningen masterstudiet i rettsvitenskap er underlagt.

Komiteen berører også økonomiske virkninger, vi har sett på tilsvarende ordninger i Danmark og Sverige, vi har vurdert bachelorgradens forhold til kvalitetsforskriften.

Ikke på noe felt finner komiteen tunge, entydig avgjørende momenter verken for eller imot opprettelsen av en bachelorgrad.

I den samlede vurderingen har hensynet til studenter som ønsker seg ut av studiet uten å måtte forlate det helt tomhendt, blitt avgjørende.

Komiteens medlem Christoffer Hjelde har tatt dissens på hovedkonklusjonen. Dissensen er anført i fire punkter i kapittel 4. Den er satt i *Courier New* for best mulig å skille den fra flertallsinnstillingen.

4. Behovet for en bachelorgrad i rettsvitenskap:

Eventuell bachelorgrad i rettsvitenskap vil ikke etableres som svar på et erfart samfunnsmessig behov for den aktuelle kompetansen: Juridiske profesjoner vil også i framtiden være reservert for mastere i rettsvitenskap.

Det er likevel grunn til å vente at bachelorer vil fylle en funksjon: Det fins utdanningstilbud med mer eller mindre dominerende innslag av jus¹ - se [vedlegg 7](#) for opptakstall, poenggrenser mm. Overfor disse bør våre bachelorer kunne konkurrere.

Noen av de aktuelle arbeidsfeltene for de bachelorer det gjelder her, vil være i grenselandet mot juridiske profesjoner, og bachelorer vil der kunne konkurrere med ferdige jurister. Umiddelbart vil dette kunne framstå som "uheldig" sett fra masterstudentens synspunkt. Fra et samfunnsmessig synspunkt kan det derimot se annerledes ut: Dersom en funksjon fylles av en jurist som er overkvalifisert til oppgavene, er det ikke en optimal situasjon. Det vil være

¹ I Samordna Opptak gir søk på "jus" fem treff i tillegg til de integrerte masterstudiene. I tillegg har BI en del jus i noen av sine studier – muligens fins også andre private institusjoner som tilbyr jus i fagkretsen, men som ikke benytter seg av Samordna Opptak.

fordelaktig om personer med kortere – men tilstrekkelig – utdanning i stedet fyller funksjonen.

En bachelorgrad som er identisk med de tre første årene i masterstudiet i rettsvitenskap vil ha forholdsvis stor bredde innenfor det juridiske fagområdet. Det er likevel ikke mulig å antyde hvordan disse kandidatene vil bli mottatt i arbeidsmarkedet: De vil neppe konkurrere med ferdige jurister, men vil ventelig ha atskillig fortrinn framfor andre utdanninger på tilsvarende nivå innenfor en rekke saksbehandlingsfelter.

Komiteen har bedt Kompetansesenteret om en uttalelse: Der anser man at en bachelorgrad som den aktuelle ikke vil være spesielt attraktiv: Det er for lite jus for juristfunksjoner, og for mye for dem som trenger ”litt jus”.

Det kan tenkes at det fins toårige masterstudier der våre bachelorer kvalifiserer for opptak. Komiteen har rettet en henvendelse til NHH om dette; henvendelsen er ikke besvart, uten at det nødvendigvis skal tillegges stor betydning.

Bachelorgrad vil innebære lønnskvalifikasjon i de fleste sammenhenger, som ikke oppnås ved treårig utdanning alene.

Etter avsluttet bachelorgrad vil den interesserte student kunne ta eksamener i valgemner ved Det juridiske fakultet i Bergen (slik reglementet for opptak til valgemner er nå). Dette innebærer muligheter for ytterligere dyktiggjøring innenfor det saksbehandlingsfeltet en bachelor har valgt.

4.1 Primært en egenskap ved masterstudiet – for mastergradsstudentene

Bachelorgraden i rettsvitenskap bør ikke etableres med fokus på dette som et selvstendig program med en selvstendig samfunnsmessig relevans. Det bør primært framstå som en egenskap ved masterstudiet i rettsvitenskap: Et tilbud til masterstudenter som ikke kan eller vil fullføre sitt studium. Fakultetets interesser tilsier et slikt fokus, det er også det mest dekkende med hensyn til den samfunnsrelevans utdanningen vil ha. Også for søkere til studiet og studenter i studiet, er det mest dekkende å fokusere på masterstudiet, med bachelorgraden som en unntaksbestemmelse.

En bachelorgrad i rettsvitenskap vil evt. etableres i første rekke av hensyn til studentene. De som i løpet av masterstudiet i rettsvitenskap finner ut at de ikke er på riktig spor i sin utdanning, skal få en mulighet til å avbryte uten å forlate studiet helt tomhendt, de vil i stedet ha en formell kvalifikasjon.

Det kan være ytterst legitime grunner til at studenter ønsker å avbryte studiet: Studiet er langt og krevende; det er ikke nødvendigvis sånn at alle studenter har forutsett nøyaktig hva de gir seg ut på når de begynner på studiet. Det er også rimelig å vente at rammebetingelsene for noen kan endre seg under veis i en slik grad at det mest fornuftige er å avbryte studiet.

For både studenten og fakultetet vil det være heldig at studenter som absolutt ikke ønsker å fortsette sin tilværelse hos oss, kan få en meningsfull vei ut.

For studenter som ikke finner å kunne gjennomføre masterstudiet i rettsvitenskap, vil en bachelorgrad være en betydelig bedre utvei enn å avbryte studiene uten noen formell kvalifikasjon. Alternativet er å prøve å fullføre studier man ikke er motivert for. Det er ikke

ønskelig verken for studenten, fakultetet eller ut fra samfunnsmessige hensyn, som tilsier en mer optimal kombinasjon av fag/utøver.

For fakultetet er det lite ønskelig å ha studenter som er umotiverte og likevel strever seg gjennom et helt masterstudium i rettsvitenskap. Etter at tilgjengelige ressurser er satt inn i studieveiledning, tilrettelegging og undervisning, vil det fortsatt finnes noen få studenter som bare i liten grad lykkes i å nyttiggjøre seg disse anstrengelsene.

Komiteen anser at det vil være heldigere for alle parter at disse studentene får anledning til å avslutte sitt engasjement ved fakultetet på en skikkelig måte. De ytterligere ressurser som evt. måtte settes inn for at disse eventuelt skulle kunne lykkes med sitt masterstudium, er antakelig vesentlig bedre anvendt på de motiverte studentene.

4.2 Komiteens konklusjon

Samlet sett anser komiteen at dette taler for at det er grunnlag for en bachelorgrad i rettsvitenskap – både ut fra hensynet til studentene som vil ta graden og ut fra hensynet til samfunnet som vil nyttiggjøre seg kompetansen – selv om det antakelig ikke er dekkende å tale om et *behov* i vanlig forstand.

Dissens:

Komiteens har et mindretall som har kommet til en annen konklusjon enn flertallet. Begrunnelse for mindretallets stilling følger nedenfor under hvert enkelt punkt. Mindretallet vil likevel knytte enkelte generelle merknader til konklusjonen innledningsvis.

For det første er det ikke slik at en opprettelse av en bachelorgrad kan vurderes fra et nøytralt perspektiv. Tvert imot har det etter mindretallets syn formodningen mot seg at en skal opprette en slik grad. Det må derfor påvises gode grunner for at graden likevel skal opprettes. Det har ikke i løpet av komiteens arbeid blitt pekt på et behov for graden. De instanser som komiteen har forhørt seg med har uttalt at en bachelor hverken vil være "fugl eller fisk." Dette må forstås dithen at en bachelor-kandidat vil ha for mye juridisk kunnskap for en stilling som ikke krever juridisk kompetanse; altså en form for overkvalifisering. På den annen side vil en bachlorkandidat ha for lite juridisk kunnskap til å operere som en jurist.

Videre synes det å ligge en slags presumsjon for at bachelorstudenter kan kombinere sin juridiske kompetanse med andre fag. Det pekes på at komiteen har henvendt seg bla til NHH i denne sammenhengen. Dette er også, etter mindretallets oppfattelse, en utbredt oppfatning blandt studentene. Mindretallet stiller seg undrende til hvordan graden skal kombineres med andre fag. Det er ikke plass til andre fag i graden som sådan; alle av gradens studiepoeng er tatt opp av juridise fag. Mindretallet har også vanskelig for å se for seg at bachlorkandidater skal kunne ta feks et økonomifag uten så meget som et innføringsemne i økonomi. Denne problemstillingen melder seg nesten uten unntak uavhengig av hva slags fag en ønsker å kombinere bachelor-kompetansen sin med. På bakgrunn av dette vil det være misvisende ovenfor studentmassen å bygge på en forutsetning av at graden lar seg kombinere med andre fag. Den muligheten som selvsagt

står igjen, er at uteksaminerte kandidater kan starte på et helt nytt studieløp. Denne muligheten er imidlertid åpen for dem også i dag.

Etter å ha pekt på disse generelle merknadene vil mindretallet også henvise til komiteens øvrige merknader til ulemper under punkt 5. Det henvises særlig til punkt 5.8 og 6.1 om uforutsigbare studenttall. Det er svært vanskelig å forutsi studentatferden dersom bachelorgraden blir en realitet. Det er imidlertid nærliggende å tro at studenter vil foretrekke bachelorgrad ved UiB fremfor feks BI. Begrunnelsen for en slik antakelse er relativt åpenbar; BI koster omlag 40.000 NoK i semesteret, mens UiB er gratis. Dersom mange kommer til Bergen for å ta en bachelorgrad på tre år, for deretter å forsvinne vil dette kunne medføre færre uteksaminerte jurister per år. Mindretallets frykt er at fakultetet deretter svarer med å øke inngangstallet på studenter. Slik situasjonen er på fakultetet i dag, (lesesaler, pc-rom, undervisningslokaler o.l.) ville dette medføre en uholdbar situasjon.

Usikkerhetsmomentene er etter dette så mange, og så betydelige, at mindretallet ikke vil bifalle komiteens konklusjon. Det nevnes avslutningsvis at mange av disse momentene antakeligvis kunne løses dersom en hadde bygget opp en eget bachelorgrad, med eget opptak osv. Dette ligger derimot utenfor komiteens mandat. Slik graden da fremstår etter mandatet, er det for lite til å rettferdiggjøre opprettelse av graden.

For studentene

Studenter som ikke uten helt urimelige anstrengelser kan gjennomføre et helt masterstudium, bør ikke etterlates tomhendt dersom de kommer fram til at de kan nytte sine ressurser bedre et annet sted enn i fortsatt streiving på Det juridiske fakultet.

Dette hensynet taler for opprettelse av bachelorgrad, som vil gi studenter en meningsfull vei ut av studiet etter tre år.

Dissens:

Mindretallet er ikke enig i at dette momentet taler for en opprettelse av en bachelor grad. En gjennomføring av studieårene 1 tom 3 blir ikke mer verdt enn i dag bare fordi en kaller det for en bachelor grad. En bachelor grad utformet etter komiteens mandat medfører ingen realitetsendring for studentene. Da graden i seg selv ikke medfører noe nytt, med unntak av navnet, ser mindretallet heller ingen grunn til å opprette graden. Graden er altså ikke, etter mindretallets syn, en "meningsfull vei ut av studiet." En gjennomføring av tre studieår på juss vil uansett ikke være bortkastet. Om så er tilfellet, blir ikke årene mindre bortkastet ved å kalle det en grad alene.

For fakultetet:

Fakultetet har en begrenset mengde ressurser å sette inn i undervisning, veiledning og tilrettelegging. Den beste anvendelsen av disse ressursene vil være å rette dem mot motiverte studenter som evner å nyttiggjøre seg tilbudet.

Det vil derfor være heldig om de studentene som faktisk ikke ønsker å fortsette sine studier, kan få en legitim vei ut, i stedet for å binde opp stadig flere ressurser som er bedre anvendt på motiverte studenter.

Dette taler for opprettelse av bachelorgrad, som vil gi studenter et alternativ til å slite ut seg selv og fakultetet i et forsøk på å oppnå en mastergrad.

Dissens:

Mindretallet har kommet til et annet resultat under dette punktet av komiteens konklusjon. Flertallet synes å ha bygget på forutsetningen at de som ikke får en bachelor grad vil heller gå hele studiet for å få en mastergrad. Denne forutsetningen kan ikke legges til grunn. Det er meget som tyder på at en opprettelse av en bachelorgrad vil holde studenter gående ut studiets tre første studieår. Disse studentene ville muligens gitt seg tidligere dersom de ikke fikk en grad. Resultatet blir altså kunne bli flere studenter på første til tredje studieår; studenter som ellers ville gitt seg før. Resultatet kan altså like godt bli flere umotiverte studenter på studiets tre første år. Dette gagnar ikke fakultetets undervisningstilbud, snarere tvert imot.

For samfunnet:

Også samfunnsmessig er det lønnsomt å utdanne personer med "middels" juridisk kompetanse, nemlig til stillinger der jurister er overkvalifisert, og alternativet pr i dag er å ansette personer uten noen juridisk kompetanse.

Dette taler for opprettelse av en bachelorgrad.

Dissens:

Mindretallet har ingen merknader til dette punktet. Det henvises likevel til konklusjonens innledende merknader. Det er tilstrekkelig å peke på at samfunnet ikke har et "behov" i ordinær forstand.

Ulemper

I det følgende vil komiteen også drøfte noen ulemper en bachelorgrad kan tenkes å medføre. Konklusjonen blir likevel at disse ulempene samlet sett tillegges mindre vekt enn de fordelene der er redegjort for.

5. Bachelorgrad ved Det juridiske fakultet i Bergen

5.1 Grunnleggende rammer for bachelorgraden:

1. Bachelorgrad i rettsvitenskap skal ikke innebære økt ressursbruk i forhold til dagens ordning
2. Bachelorgraden skal ikke framstå som et selvstendig tilbud, men som en egenskap ved masterstudiet i rettsvitenskap
3. Den dominerende hovedregelen skal være at studenter i rettsvitenskap fullfører masterstudiet som et enhetlig integrert studium.

5.2 Opptak:

Spørsmålet er om opptak til studiet bør fortsette som nå (Samordna Opptak til hele studiet), eller om vi bør gå over til å nytte Samordna opptak til bachelorstudiet og deretter lokalt opptak til de to siste årene.

5.2.1 Samordna opptak til masterstudiet (som nå):

Studentene tas opp til masterstudiet i rettsvitenskap slik tilfellet er nå.

Er det mulig innenfor gjeldende regelverk å tildele en bachelorgrad på grunnlag av en masterstudierett i et integrert masterstudium? Eller er det nødvendig med en bachelor-studierett for å kunne utstede bachelorgrad? Spørsmålet er ikke regulert i gjeldende regelverk, og det har vært forelagt SSF/UA v/Svein Jarle Nymark: Derfra er det kommet signaler om at *det er mulig å foreta opptak til integrert masterstudium og likevel ha "avstigning" til en bachelorgrad* – [vedlegg 5](#). En slik ordning har vært praktisert ved UiB.

Er det ønskelig å ha opptak til hele masterstudiet i rettsvitenskap?

En fordel er at det sender klare signaler om at det er masterstudiet man tar sikte på, bachelorgraden er ikke en primær målsetning når man får opptak til studiet.

Det er også fordelaktig at man sparer arbeidet med lokalt opptak til masterstudiet.

5.2.2 Samordna opptak til bachelorstudiet, med lokalt opptak til masterstudiet:

Dette er hovedregelen for 3+2-studiene ved UiB. Det er uproblematisk mht regelverk, men det krever et ikke ubetydelig apparat i det lokale opptaket til masterstudiet.

Denne modellen vil også på en annen måte signalisere at bachelorstudiet er en "hovedregel" og masterstudiet en påbygging for dem som ønsker det. Det er uheldig, ettersom bachelorstudiet ikke har en fullgod samfunnsmessig begrunnelse. Det er dessuten i strid med fakultetets målsetning om at masterstudiet skal være den store hovedregelen og bachelorgraden skal være et unntak der det er behov for det.

En fordel med Samordna Opptak til bachelorstudiet og lokalt opptak videre, vil være at fakultetet kan foreta en siling til masterstudiet, der bare studenter med karakterer over et visst nivå får fullføre. Dette bryter imidlertid med flere andre målsetninger: Det vil føre til et halsbrekkende karakterjag på bachelorstudiet, og som følge av det utvilsomt en øking i andelen gjentak av beståtte eksamener. Det vil også signalisere at bachelorstudiet er hovedregelen og masterpåbyggingen bare "for de flinke" – i strid med fakultetets ønske.

5.2.3 Komiteens anbefaling:

Samordna Opptak til masterstudiet er formelt mulig, det er arbeidsbesparende og det gir heldigst signaler.

Komiteen anbefaler at vi beholder Samordna Opptak til masterstudiet.

5.3 Kombinasjon av grader:

Fakultetets målsetning med en bachelorgrad, er ikke at mastergradsstudenter skal få et ekstra tilbud, nemlig muligheten til å oppnå både en bachelorgrad og en mastergrad.

Den store hovedregelen skal fortsatt være at studentene studerer til mastergrad, mens de som oppdager at er kommet på feil hylle i masterstudiet i rettsvitenskap, får en rettetmulighet etter tre år. Disse representerer unntak fra hovedregelen.

Videre vil det være sånn at studenter som fullfører sin mastergrad, ikke vil ha noen beskyttelsesverdig interesse i å oppnå en bachelorgrad. Mastervitnemålet vil absorbere hele bachelorgraden.

Registrering av bachelorgrad og utstedelse av bachelorvitnemål vil representere en administrativ kostnad. For at fakultetet skal påta seg en slik, må det være sannsynliggjort at der ligger en legitim interesse bak tiltaket. Noen slik legitim interesse i kombinasjon av grader er ikke sannsynliggjort. Det bør følgelig ikke legges til rette for at studenter som tenker seg til masterstudiet, først tar ut en bachelorgrad.

Dette taler for at det ikke skal være mulig å oppnå både en bachelorgrad og en mastergrad i rettsvitenskap.

Det finnes likevel forhold som taler for at kombinasjon må være mulig:

Studenter som faktisk avslutter etter tre år, i overensstemmelse med hensynet bak opprettelsen av en bachelorgrad, bør ikke ha tapt alle muligheter til senere å bli master i rettsvitenskap. De forhold som tilsa avbrudd i studiet kan ha endret seg, studiet kan ha endret seg, studenten kan ha endret seg – det tilsier at muligheten bør finnes for en (senere) fortsettelse. Det ville være et stort inngrep overfor disse studentene å avskjære dem fra en framtidig mastergrad. Det vil heller neppe være mulig: Ingenting hindrer bachelorkandidatene fra å søke nytt opptak til masterstudiet i rettsvitenskap, og det vil neppe være kurant for fakultetet å ha i sitt lokale regelverk en bestemmelse som avskjærer disse søkerne.

Også andre hensyn kan anføres bak ønsket om å kunne kombinere grader: Bachelorgraden kan tenkes å bedre studentens muligheter til å få relevant arbeid mens man fullfører studiene. Det er ventelig i overensstemmelse med studentenes ønsker, men det er i strid med fakultetets ønsker mht innsats og progresjon. Det er også i strid med reformens intensjon om å gjenreise heltidsstudenten.

Bachelorgraden kan sette studenten i stand til å avbryte studiet i en periode og skaffe seg relevant arbeid/praksis. Dette kan være nyttig i de videre studiene, men inngår ikke i de målsetningene fakultetet har formulert for studiets innhold. Det vil heller ikke være mulig å kvalitetssikre innholdet i et sånt studieavbrudd, og virkningen av det blir altfor usikker til at det kan tillegges vekt som argument for en tilrettelegging for kombinasjon av bachelorgrad og mastergrad.

Bachelorgrad etter fullført masterstudium:

Studenter som har oppfylt kravene til mastergrad, vil også ha oppfylt kravene til bachelorgrad. Man kan tenke seg at noen av dem vil ønske begge vitnemålene. Det må være mulig å avskjære dette: Fordi bachelorgraden helt absorberes av mastergraden, ligger det ikke noen legitim interesse i å få bachelorgraden. Det må formuleres i bestemmelsene om bachelorgraden, at den ikke kan tas ut etter at vilkårene for mastergrad er oppfylt.

Videre bør det anføres på mastervitnemålene at en evt. bachelorgrad med de samme emnene absorberes i sin helhet av en mastergrad.

5.3.1 Unntak – studieretten beholdes

Enkelte utenlandske universiteter har som vilkår for å ta imot utvekslingsstudenter at innreisende studenter allerede har en bachelorgrad. Pr i dag har ingen av våre samarbeidsuniversiteter slike vilkår, men etter hvert som utvekslingsporteføljen utvides, kan det meget vel tenkes at slike tilfeller vil dukke opp.

Der det avdekkes et slikt legitimt behov for at studenter i masterstudiet i rettsvitenskap utstyres med en bachelorgrad, er det komiteens oppfatning at graden bør tildeles uten noen konsekvenser for studierett eller andre forhold i det videre masterstudiet.

Det vil være fakultetets vurdering om en formell bachelorgrad er ønskelig eller nødvendig for en smidig avvikling av studentutveksling i hvert enkelt tilfelle.

Det er ingen grunn til å vente at dette vil gjelde noen nevneverdig andel av studentene – i alle fall ikke i overskuelig framtid.

5.3.2 Komiteens anbefaling

Det skal som hovedregel ikke være mulig å oppnå både bachelorgrad og mastergrad i rettsvitenskap. Studenter som har tatt ut en bachelorgrad, må eventuelt søke på nytt via Samordna Opptak, og deretter søke fritak for de eksamenene de allerede har bestått, for så å fortsette på masterstudiet i rettsvitenskap. Disse studentene vil kunne oppnå både bachelorgrad og mastergrad i rettsvitenskap.

Studenter som har behov for en bachelorgrad for å få adgang til utenlandske universiteter som del av studentutveksling, bør etter konkret vurdering kunne få graden tildelt uten noen konsekvenser for studierett eller andre forhold i det videre masterstudiet i rettsvitenskap.

Studenter som oppfyller kravene til mastergrad, får tildelt denne graden og kan ikke samtidig eller senere få tildelt bachelorgrad. På mastervitnemålet bør det informeres om at en bachelorgrad med det samme faginnholdet i sin helhet absorberes av en mastergrad.

5.4 Studierett:

Komiteen legger til grunn at fakultetet viderefører dagens ordning som innebærer opptak til hele masterstudiet.

Hensynet bak bachelorgraden tilsier at det er rimelig å inndra mastestudieretten for dem som tar ut en bachelorgrad – jfr. resonnementet i punkt 5.3 som viser at graden er et tilbud til dem som ikke ønsker å fortsette studiene. Bachelorene har følgelig ikke lenger behov for studieretten sin.

På den annen side: Man kan tenke seg at studentene tar ut bachelorgraden, søker jobber og finner ut at de trenger mastergraden likevel, eller at de av andre grunner senere ønsker å fullføre masterstudiet. Det må presiseres at dette ventes å være en marginal gruppe: Først er disse studentene blant de få som avbryter masterstudiet og tar ut en bachelorgrad, deretter er de blant (ventelig) få som senere ønsker å fortsette. Det er likevel av betydning at hensynene til alle grupper og interesser som dannes som følge av en eventuell etablering av bachelorgrad, er vurdert.

Det finnes alternative løsninger for denne gruppen:

Alternativ A: Vi kan ha en regel som sier at de som søker innen et visst antall semestre/år etter oppnådd bachelorgrad, får tilbake masterstudieretten sin uten nytt opptak og kan fortsette på fjerde og femte studieår.

Alternativ B: Vi kan henvise dem til ny søknad til Samordna Opptak, og deretter fritak for de tre første årene sånn at de begynner direkte på fjerde studieår. Studenten har i alle tilfeller slik adgang til å søke på nytt til Samordna Opptak, og får med en slik ordning ikke tilført noen rettighet.

Det vil ventelig være sånn at studentene anser det for mer byrdefullt å søke nytt opptak via SO – også på grunn av uforutsigbar poenggrense fra år til år – enn å be om å få tilbake studieretten sin. Følgelig vil alternativ B virke til å begrense tilbøyeligheten til å ta ut en bachelorgrad for dem som vil fortsette studiet. Det er i overensstemmelse med fakultetets målsetning.

En slik ordning vil ikke belaste administrasjonen med saksbehandling i tilknytning til søknader om å få tilbake studieretten. Det er heller ikke nødvendig med noen regulering av adgangen til å få tilbake studieretten.

Etter dette framstår alternativ B som det heldigste.

5.4.1 Særlig om opphør av studierett:

Det er ikke ønskelig at studenter som tenker å fortsette til master, tar ut en bachelorgrad. Alle tilfeller av doble grader innebærer administrative omkostninger, og komiteen kan ikke se at her foreligger noen beskyttelsesverdig interesse som legitimerer slike økte omkostninger.

Hovedregelen ved UiB er at studieretten blir inndratt ved oppnådd grad, selv om graden oppnås før den opprinnelige sluttdatoen for studieretten.

Reglement for studier og grader ved Universitetet i Bergen § 5 første ledd andre punktum utdyper hvilken "grad" det kan være tale om: *"Studieretten gjelder det studieprogrammet eller emne/emnegruppe studenten er tatt opp til."*

Etter at vi har tildelt en søker studierett til masterstudiet, kan vi altså neppe *uten videre* inndra studieretten for dem som tar ut en bachelorgrad.

Dersom vi ikke har anledning til å inndra masterstudieretten fra studenter som tar ut bachelorgrad: Det fører til at vi må regne med å ha noen inaktive masterstudieretter til enhver tid; fra Utdanningsavdelingen er det en uttalt målsetning å unngå slike inaktive studieretter.

En inaktiv studierett vil likevel opphøre etter ett semester hvis studenten ikke semesterregistrerer seg, Reglement for studier og grader ved Universitetet i Bergen § 5 tredje ledd: *"Studieretten opphører dersom studenten unnlater å semesterregistrere seg eller å melde fravær innen den fastsatte fristen, jf. §§ 9 og 10."*

Eller den opphører etter ett år dersom studenten ikke har produsert noen studiepoeng, Studieplan for masterstudiet i rettsvitenskap ved Universitetet i Bergen § 5-3 nr 2: *"Student som har et etterslep på mer enn 60 studiepoeng, mister studieplassen. Hvor særlige grunner foreligger, kan fakultetet etter søknad gjøre unntak fra dette."*

Disse inaktive studierettene vil likevel være et problem: UiB stiller store krav til at studentenes progresjon skal overvåkes og at studenter med mangelfull/manglende progresjon skal følges opp. De studentene som har sluttet etter oppnådd bachelorgrad og fortsatt beholder masterstudieretten, vil alle (tilsynelatende) inngå i gruppen som skal følges opp individuelt.

Følgelig er det ønskelig å kunne inndra masterstudieretten for dem som tar ut en bachelorgrad.

Slik inndraging kan eventuelt begrunnes i forvaltningens alminnelige adgang til å knytte vilkår til et vedtak: Det bør kunne knyttes vilkår om opphør av masterstudierett til utstedelse av bachelorgrad: Et slikt vilkår er neppe urimelig: Dersom studenten har bruk for masterstudieretten sin, må det være for at han har tenkt å ta en mastergrad. I så tilfelle har han ikke noe legitimt behov for en bachelorgrad. Følgelig er det ikke urimelig å be studenten velge mellom bachelorvitnemål og masterstudierett: Når studenten ber om bachelorvitnemål, fraskriver han seg samtidig studieretten til masterstudiet i rettsvitenskap.

5.4.2 Komiteens anbefaling:

Studenter som ber om bachelorvitnemål, får inndratt studieretten til masterstudiet.

Studenter som har fått inndratt studieretten etter oppnådd bachelorgrad, henvises til Samordna Opptak for nytt opptak dersom de ønsker å fortsette med masterstudiet i rettsvitenskap.

Studenter som oppfyller kravene til mastergrad, får denne graden og kan ikke samtidig eller senere få bachelorgraden.

5.5 Selvstendig arbeid:

I Reglement for studier og grader ved Universitetet i Bergen § 31 – [vedlegg 6](#) – heter det i siste ledd, første punktum: *"I graden skal det inngå ett eller flere selvstendige arbeid som til sammen har et omfang på minst 10 studiepoeng."*

Pr i dag har vi ikke noen ekvivalent til en "bacheloroppgave" i løpet av de tre første årene i masterstudiet. Men i alle emnene er det krav om å skrive oppgaver og å kommentere oppgaver. Når forprøvene unntas, inneholder de tre årene som evt. vil utgjøre bachelorstudiet, 160 sp. Dette er fordelt på 13 kurser, som alle har obligatoriske oppgaver som vilkår for å gå opp til eksamen. Fakultetsstyret vedtok 17. oktober 2006 et reglement som stiller krav til selvstendighet i disse oppgavene.

På det grunnlaget bør det være forsvarlig å hevde at kravet til ett eller flere selvstendige arbeid som *til sammen* har et omfang på minst 10 sp er oppfylt når minstekravet til oppgaveskriving i de 13 kursene er oppfylt.

En endelig avklaring av dette vil neppe kunne innhentes før universitetsstyret får seg forelagt søknad om opprettelse av bachelorgrad.

For studenter som har dispensasjon fra arbeidskravene av helsemessige eller andre tungtveiende grunner: Dersom det innvilges dispensasjon fra kravet om å levere obligatorisk oppgave, må det gjøres oppmerksom på at kravet til selvstendig arbeid for en bachelorgrad ikke vil være oppfylt.

5.5.1 Komiteens vurdering:

Bachelorstudiet vil ikke inneholde en separat bacheloroppgave.

Komiteen anser at det foreligger godt grunnlag for å hevde at obligatoriske oppgaver i de tre første årene av masterstudiet oppfyller kvalitetskrav til "ett eller flere selvstendige arbeid som til sammen har et omfang på minst 10 studiepoeng".

5.6 Fagenhet og spesialisering:

I Reglement for studier og grader ved Universitetet i Bergen § 31 – [vedlegg 6](#)– heter det i andre ledd, fjerde punktum: *"I de 180 studiepoengene skal det inngå en fagenhet og en spesialisering på til sammen minst 90 studiepoeng."*

Bestemmelsen henter formodentlig sin begrunnelse fra de "ordinære" bachelorprogrammene, der studentene selv kan sette sammen faginnholdet fra en nærmere angitt meny. Den faglige enheten i vårt integrerte masterprogram kan ikke velges bort: Ingen emner kan erstattes med ikke-juridiske emner. Følgelig vil kravet til spesialisering være oppfylt: Alle emnene i studiet fins innenfor en avgrenset rettsvitenskapelig fagkrets.

For alle emnene gjelder at de forutsettes å bygge på kunnskaper fra emner tidligere i studiet, jfr. Studieplan for masterstudiet i rettsvitenskap ved Universitetet i Bergen § 1-5 nr 2: *"Ved undervisning og prøving på det enkelte kurs forutsettes kunnskap fra tidligere kurs i utdanningsplanen."* I dette må kravet til så vel fagenhet som spesialisering anses oppfylt.

5.6.1 Komiteens vurdering:

Krav til fordypning og til faglig enhet i bachelorgraden anses oppfylt slik studieplanen er utformet for de tre første årene av masterstudiet i rettsvitenskap

5.7 Utenlandsopphold i bachelorstudiet:

I Reglement for studier og grader ved Universitetet i Bergen inngår ingen bestemmelse om at bachelorstudier skal inneholde utenlandsopphold.

Det vil ikke være aktuelt å tilby ordinære utvekslingsordninger til studenter de tre første årene i rettsstudiet. Et moment her er at det er vanlig at det kreves studieansiennitet tilsvarende en bachelorgrad for å få utvekslingsplass.

Man kunne evt. tenke seg en ordning der det ble tilbudt særlige tiltak for bachelorstudenter. En slik ordning er uaktuell av flere grunner: Bachelorstudiet skal være identisk med de tre første årene i masterstudiet; da er det ikke plass til studiepoeng fra utenlandsopphold. Dessuten ville det være svært vanskelig å avgrense gruppen som evt. skulle få tilgang til slikt utenlandsopphold: De måtte evt. binde seg til å bare ta en bachelorgrad, og det er ikke i overensstemmelse med det fakultetet ønsker for studentene.

5.7.1 Komiteens anbefaling

Det skal ikke være tilbud om utenlandsopphold i bachelorstudiet. Det er heller ikke formelle krav til at et bachelorstudium skal gi muligheter til utenlandsopphold.

5.8 Forventet omfang

Fordi det ikke finnes relevante erfaringer å bygge på, er det vanskelig å anslå hvor mange som kan tenkes å ville bli bachelor ved vårt fakultet.

Tallet vil også variere med de ordninger/reglementer/vilkår som knyttes til studiet og graden. Her legges til grunn at de anbefalte løsningene i avsnittene over blir gjennomført.

Det nærmeste vi kan komme i en sammenligning, er tidligere tiders interfakultære cand.mag., der offentlig rett mellomfag kunne inngå som en vesentlig del. Offentlig rett grunnfag ble siste gang tilbudt høsten 2004, mellomfagstillegget ble siste gang tilbudt våren 2004. Henholdsvis 0 og 2 møtte til eksamen. Dette tilsier på ingen måte at en slik "mellomting" mellom jurist og ikke-jurist er attraktivt.

På den annen side vil en bachelorgrad inneholde helt andre og flere juridiske emner enn offentlig rett mellomfag gjorde. Og den alminnelige interessen for juridiske problemstillinger (og løsninger?) er økende.

Det er neppe grunnlag for å trekke noen konklusjoner ut fra erfaringene med offentlig rett mellomfag.

På grunnlag av litt spinkelt tallmateriale, kan det antydes at Universitetet i København "mister" ca 15 % av sine masterstudenter i jus til en bachelorgrad. I Danmark er det imidlertid mulig å bli bachelor ved flere juridiske fakulteter – det vil ikke være tilfelle i Norge, i alle fall ikke i første omgang. Dersom det skulle vise seg at en slik bachelor blir en attraktiv utdanning, kan man tenke seg at vårt fakultet vil trekke til seg studenter fra hele landet, som fra begynnelsen av tar sikte på en bachelor. Det vil evt. kunne føre til at en langt større del enn 15 % av studentene avslutter etter tredje år.

Til dette kan først bemerkes: Dersom ordningen fører til større konkurranse om studieplasser hos oss, vil det i seg selv være en heldig utvikling.

Dernest må vi se på hvilke utfordringer vi står overfor dersom for eksempel 25 % av studentene faller fra etter tre år; det må ventelig føre til at fjerde og femte studieår må revurderes.

På den annen side er det neppe grunn til å regne med at en slik nasjonal skjevhet vil bli en varig tilstand: Dersom det (mot formodning) viser seg at bachelorgraden vår blir en suksess, vil det neppe vare lenge før Tromsø og Oslo følger etter, og balansen er gjenopprettet.

5.8.1 Komiteens vurdering:

Komiteen erkjenner at det er vanskelig å forutse antallet studenter som kommer til å ønske å avslutte etter oppnådd bachelorgrad – det fins ikke gode holdepunkter for en slutning her. Dersom vi mot formodning opplever at tilstrømningen av bachelorstudenter blir stor, er det grunn til å regne med at de andre juridiske fakultetene vil følge etter, og bachelorstudentene blir fordelt utover. I en slik tilstand av gjenopprettet likevekt, kan man antydningvis tenke seg at ca 15 % av studentene vil ønske å avslutte etter oppnådd bachelorgrad.

5.9 Tilbakevirkning?

Dersom fakultetet beslutter å innføre en bachelorgrad, må vi ta stilling til hvor langt tilbake i tid man skal kunne gå for å hente de eksamener som skal inngå i graden.

Det legges til grunn at denne graden ikke er et mål i seg selv, men et tilbud til masterstudenter som ikke finner å kunne fullføre masterstudiet. Følgelig tiliser ikke formålet bak graden at den tildeles studenter som for lengst har sluttet i studiet, selv om de oppfyller kravet til bachelorgrad.

Komiteen har lagt vekt på følgende hensyn:

Det dreier seg her formelt om godskriving av og/eller fritak for eksamen eller prøve – regulert i universitets- og høyskoleloven § 3-4 og 3-5.

Fritak SKAL gis der tilsvarende eksamen eller prøve er avlagt (det er grunn til å tro at loven mener ”bestått”) ved samme eller annen institusjon.

Utdanning SKAL godskrives institusjonene imellom med samme antall studiepoeng – likevel sånn at det ikke gis dobbel uttelling for samme faginnhold.

Det innebærer at vi neppe kan begrense bachelorgraden til bare å tilbys framtidige studenter i masterstudiet i rettsvitenskap.

Videre kan man tenke seg at studenter med gamle eksamener kommer tilbake for å fullføre masterstudiet, og underveis i den prosessen kommer til at det ikke går; disse vil da være i en situasjon sammenlignbar med den som gjelder for den primære målgruppen for graden, nemlig nåværende og framtidige studenter i masterstudiet i rettsvitenskap.

Det er også ønskelig å unngå å etablere et komplisert regelverk som krever omfattende kontrollrutiner.

Når det gjelder fritaksbestemmelsene, har fakultetet allerede en regel i Studieplan for masterstudiet i rettsvitenskap ved Universitetet i Bergen, § 7-3: ”Mastergradsoppgave og eksamener ved norsk juridisk fakultet som er bestått de siste ti år, kan inngå i mastergraden i rettsvitenskap ved Universitetet i Bergen. Etter søknad kan fakultetet godkjenne at også eksamener som er eldre enn 10 år inngår i graden.”

Denne bestemmelsen bør videreføres i bachelorreglementet: Eksamener som er bestått de siste ti år, og som gir fritak for eksamener i de tre første studieårene i masterstudiet i rettsvitenskap (jfr. § 6-2 og § 7-4 i Studieplan for masterstudiet i rettsvitenskap ved Universitetet i Bergen), kan inngå i bachelorgraden på samme måte som eksamenene i de tre første studieårene.

5.9.1 Komiteens anbefaling

Komiteen anser at det ikke er et mål i seg selv å tildele bachelorgrad til ”gamle” studenter som forlenget har avbrutt studiet.

På den annen side tilsier så vel fritaksbestemmelsene i universitets- og høyskoleloven som hensynet til saksbehandling og kontroll – samt hensynet til de få overgangsstudentene som fortsatt vil ”gjenoppstå” til masterstudiet – at også eldre eksamener og eksamener fra andre institusjoner kan utgjøre (deler av) grunnlaget for en bachelorgrad.

Komiteen anbefaler derfor at eksamener som ikke er eldre enn 10 år, og som etter eksisterende reglement for masterstudiet i rettsvitenskap gir fritak i de tre første studieårene, kan utgjøre grunnlag for bachelorgrad.

5.10 Barnets navn

Den mest nærliggende betegnelsen på en bachelorgrad som er identisk med de tre første årene av masterstudiet i rettsvitenskap, ville antakelig være ”bachelor i jus” eller ”bachelor i rettsvitenskap”.

Formelt er det institusjonen, ikke fakultetet, som ”eier” gradene som tildeles.

UiB har vedtatt hvilke betegnelser gradene skal ha. For mastergrader gjelder en regel om at betegnelsen skal være sammenfallende med det studieprogrammet som leder til graden.

Bachelorgradene har man valgt å samle i større kategorier:

Reglement for studier og grader ved Universitetet i Bergen

§43: Vitnemål

For oppnådd bachelorgrad utstedes vitnemål, jf. universitets- og høyskolelovens § 3-11 som

angir på hvilket studieområde kandidaten har sin faglige spesialisering, slik:

a) For historisk-filosofiske og samfunnsvitenskapelige fag, herunder også psykologiske fag, men med unntak for musikk:

'Bachelor i kultur- og samfunnsvitenskap'

b) For matematisk-naturvitenskapelige fag:

'Bachelor i naturvitenskap'

c) For utøvende musikk og komposisjon:

'Bachelor i musikk'

d) For tannpleie:

'Bachelor i tannpleie'

For oppnådd mastergrad utstedes vitnemål som angir hvilket studieprogram kandidaten har fullført og hvilken spesialisering/fordypning han eller hun har valgt.

Dette innebærer at en bachelorgrad ved Det juridiske fakultet vil få betegnelsen "Bachelor i kultur- og samfunnsvitenskap", eventuelt med undertittel "med fordypning i rettsvitenskap". Det er neppe grunn til å regne med at UiB vil utvide sin portefølje av bachelorgrader på grunnlag av en søknad fra oss – særlig ettersom det gjelder et program som i seg selv ikke skal profileres som eget program.

En slik anonym betegnelse anses også å være i god overensstemmelse med øvrige betraktninger rundt graden:

En slik bachelor er ikke en "jurist light".

Bachelorene fra Det juridiske fakultet vil av arbeidsmarkedet primært sammenlignes med bacheloror innen samfunnsvitenskapene – ikke med mastere i rettsvitenskap.

Behovet for å markere den særskilte faglige vinklingen våre bacheloror har, må ivaretas ved at oppmerksomheten henledes mot faginnholdet i øvrige sammenhenger: jobbsøknad, jobbintervju eller andre profileringstiltak.

Alle disse momentene taler for at betegnelsen "Bachelor i kultur- og samfunnsvitenskap" anses tilfredsstillende.

5.10.1 Komiteens vurdering

Komiteen anser at betegnelsen "Bachelor i kultur- og samfunnsvitenskap" er dekkende for det som ønskes formidlet med betegnelsen.

Det er også den betegnelsen UiB nytter for bachelorgrader innen tilgrensende fagfelt.

6. Andre hensyn vi må ta:

6.1 Uforutsigbare studenttall:

Graden i seg selv vil neppe føre til at flere avbryter studiet enn det som er tilfellet i dag. Følgelig vil graden ikke gi noe utslag på det totale studenttallet over tid.

Muligheten til å ta ut en bachelorgrad kan gjøre studentene mer tilbøyelig til å ta et *avbrekk* i studiet. Dette vil kunne skape variasjoner i studenttallet, men vil neppe skape merkbare virkninger mht studenttall utover det vi allerede har i dag med gjeldende fleksibilitet i studiet.

Konkret:

Det forutsettes at antallet studenter som tas opp til studiet hvert år, ikke skal endres som følge av en eventuell innføring av bachelorgrad.

En student som frasier seg studieretten for å få en bachelorgrad, og deretter søker og får nytt opptak for å fortsette i studiet, vil i realiteten "bruke opp" to studieplasser i sitt studieløp.

Komiteen antar at dette neppe kan dreie seg om mange tilfeller: Utgangspunktet er den forutsetningsvis lille gruppen som velger å ta ut en bachelorgrad. Av denne lille gruppen vil noen få ønske å fortsette i studiet og oppnå nytt opptak.

Dersom det mot formodning skulle vise seg å bli et stort antall studenter som tar ut bachelorgrad og deretter får nytt opptak for å fortsette med masterstudiet i rettsvitenskap, vil fakultetet eventuelt kunne håndtere dette ved å ikke la disse "gjenoppståtte" masterstudentene telle med i det totale antallet som tas opp. På den måten vil opptakstallet ikke berøres i det hele tatt.

Komiteen tenker seg at innføring av bachelorgrad kan få følgende virkninger på studenttallet:

For 1. – 4. studieår:

Studentene som har tatt ut en bachelorgrad og ønsker å fortsette studiet henvises til Samordna Opptak for nytt opptak, og de vil inngå i kvoten for studenter som tas opp til masterstudiet.

De skal ikke ta de tre første årene, og vil virke til en reduksjon i studenttallet der. Det er uheldig mht ressursutnyttelse/planlegging og mht den produksjonsbaserte delen av universitetets/fakultetets budsjett.

De aktuelle studentene kommer dessuten i tillegg til det ordinære kullet på fjerde år og virker til en økning der. Det kan tenkes å skape kapasitetsproblemer.

Med de spinkle forutsetningene som foreligger mht å etablere prognoser for studentatferd, antar komiteen at gruppen som søker og får nytt opptak er så liten at problemene det medfører ikke vil være merkbare.

For 5. studieår:

For valgemnene er studenttallet sterkt varierende som det er. Det er adgang til valgemner for langt flere enn studenter på masterstudiet i rettsvitenskap. En mindre variasjon i antallet som evt. kan ventes ut fra den fluktuasjonen i studenttall vi snakker om her, vil ikke belaste valgemnene.

For masteroppgaven er situasjonen en annen: Her er det stort behov for å kunne planlegge antallet nokså nøyaktig. (Vi snakker her ikke om å regulere antallet, bare om å forutse det.) Slik studieplanen for masterstudiet er utformet i dag, kan studenter begynne på femte studieår uten først å ta fjerde år. Det betyr at studenter som får opptak til masterstudiet og fritak for de tre første årene, kan melde seg direkte til å skrive masteroppgaven semesteret etter opptak. Her ligger et mulig kapasitetsproblem. Problemet vil ventelig ha begrenset omfang, ikke bare fordi det gjelder en marginal studentgruppe, men også fordi Fakultetsstyret den 17. oktober 2006 vedtok et reglement med frister for innmelding av neste semesters oppgaveskriving, for innmelding av emne mv. Det er grunn til å tro at disse fristene vil være tilstrekkelig til å kunne planlegge, også der vi får inn studenter på slutten av studiet som har vært ute av studiet en tid.

6.1.1 Komiteens vurdering:

Studenttallet blir neppe påvirket i en slik utstrekning at det blir et problem:

Variasjon i antallet studenter vil gjøre seg merkbart gjeldede bare dersom antallet studenter som tar ut bachelorgrad og kommer tilbake for mastergrad blir over et visst nivå. Skulle det mot formodning vise seg å bli tilfelle, vil et nærliggende virkemiddel være å unnlate å telle disse studentene med i det totale tallet for opptak til masterstudiet. På den måten vil de ikke påvirke det totale studenttallet i det hele tatt.

6.2 Gjentak av eksamener:

Studenter som har tatt ut en bachelorgrad, og senere kommer tilbake for å ta en mastergrad, vil i noen tilfeller ønske å gjenta eksamener fra de første årene for å forbedre karakteren på disse. En forbedret karakter vil etter dagens regler være den som kommer på mastervitnemålet.

Fakultetet har en klart uttalt målsetning om å begrense gjentak av beståtte eksamener.

De gjentakreglene som gjelder i masterstudiet vil ikke til fulle avskjære slikt gjentak.

Reglement for studier og grader ved Universitetet i Bergen § 27 gir fakultetet adgang til å begrense antallet eksamensforsøk til tre. Det fins ikke hjemmel for ytterligere begrensing.

Uhl gir ikke hjemmel for noen begrensning i adgangen til eksamen (men Bernt² sier på side 71 at "Det må også legges til grunn at retten til å gå opp til eksamen kan begrenses til et visst antall forsøk, i praksis gjerne tre, for hver eksamen, [...]").

Sammenligningsgrunnlaget er hva studentene ville gjort dersom de ikke tok ut bachelorvitnemål. Det vil neppe være til stor skade om disse studentene får beholde den samme adgangen til gjentak av eksamener som de ville hatt dersom de ikke tok ut bachelorgraden. De ville ventelig ha gjentatt eksamen i omtrent samme utstrekning som det de vil gjøre om de kommer tilbake etter bachelorgrad.

Det er mulig at fakultetet kan knytte vilkår om å frasi seg retten til å gjenta eksamener, til utstedelsen av bachelorvitnemål. En nærmere utredning av dette bør utstå til det evt. er avdekket behov for en slik begrensning – det er ingen grunn til å vente at dette vil representere et betydelig problem.

Samlet sett vil muligens en bachelorgrad kunne virke til å begrense det totale antallet frivillige gjentak, ettersom studenter som strever for å få en akseptabel karakter, ventelig vil være overrepresentert i gruppen som avslutter studiene for godt etter bachelorgrad.

6.2.1 Komiteens vurdering:

Det er ikke grunn til å vente at bachelorgrad vil påvirke gjentakstallene negativt. En viss positiv virkning kan muligens ventes.

7. Forholdet til kvalitetsforskriften

I Forskrift om standarder og kriterier for akkreditering av studier og kriterier for akkreditering av institusjoner i norsk høyere utdanning³ (FOR-2006-01-25-121) fins følgende krav til et studium på lavere grad;

1. *Studiet skal ha et dekkende navn.*

Komiteens forslag: Bachelorgrad i kultur og samfunnsvitenskap, med fordypning i rettsvitenskap, se punkt 5.10

2. *Opptakskravene skal være i samsvar med studiets mål, innhold og nivå.*

Komiteens forslag: Bachelorstudiet har ikke egne opptakskrav. Opptak skjer til masterstudiet i rettsvitenskap slik ordningen er i dag. Bachelorgraden oppnås på visse betingelser av studenter i masterstudiet.

3. *Studiets mål skal være klart formulert. Av målene skal det framgå hvilke kunnskaper, ferdigheter og holdninger studentene skal ha ved slutført studium, samt hva slags kompetanse studiet gir i forhold til videre studier og/eller yrkesutøvelse.*

Komiteens forslag: Med utgangspunkt i målformuleringen for masterstudiet i rettsvitenskap i Studieplan for masterstudiet i rettsvitenskap ved Universitetet i Bergen § 1-2, formuleres mål for bachelstudiet der det framgår at studiet er en "unntaksregel" i forhold til masterstudiet.

4. *Planen skal vise oppbygging av studiet med obligatoriske og valgfrie deler, bredde og fordypning.*

² Bernt, Jan Fridthjof: Universitets- og høyskoleloven av 2005 – med kommentarer. Fagbokforlaget 2006.

³ <http://www.lovdato.no/for/sf/kd/xd-20060125-0121.html>

Komiteen bemerker: Dette punktet er dekket i samme utstekning som det er dekket for de tre første årene av masterstudiet i rettsvitenskap.

5. *Pensum og undervisning skal være egnet til å sikre kandidatenes kompetanse i relasjon til målene for studiet.*

Komiteen bemerker: Dette punktet er dekket i samme utstekning som det er dekket for de tre første årene av masterstudiet i rettsvitenskap.

6. *Studiet skal gi studentene innføring i forsknings- og utviklingsarbeid.*

Komiteen bemerker: Dette punktet er dekket i samme utstekning som det er dekket for de tre første årene av masterstudiet i rettsvitenskap.

7. *Undervisningen skal bygge på relevant forskning, samt faglig eller kunstnerisk utviklingsarbeid og erfaringskunnskap.*

Komiteen bemerker: Dette punktet er dekket i samme utstekning som det er dekket for de tre første årene av masterstudiet i rettsvitenskap.

8. *Eksamens- og vurderingsordningene skal være tilpasset den undervisning og veiledning som blir gitt og skal være egnet for å nå målene for studiet.*

Komiteen bemerker: Dette punktet er dekket i samme utstekning som det er dekket for de tre første årene av masterstudiet i rettsvitenskap.

9. *Opplegg for og gjennomføring av eventuell praksis skal være relatert til målene for studiet, den øvrige undervisningen og den kompetansen kandidatene skal ha ved gjennomført studium.*

Komiteen bemerker: Studiet inneholder ikke praksis.

De øvrige punktene i forskriftens § 2-1 gjelder institusjonen, og kravene er utvilsomt oppfylt for bachelorstudiet når de er oppfylt for masterstudiet.

7.1 Komiteens anbefaling:

Komiteen kan ikke se at noen del av de skisserte planene for en bachelorgrad i kultur og samfunnsvitenskap med fordypning i rettsvitenskap, vil være vanskelig forenlig med kvalitetsforskriftens krav til plan for lavere grads studier.

8. Økonomiske virkninger:

8.1 Kostnader med bachelorgrad:

En bachelorgrad som den skisserte vil ikke medføre økte kostnader til undervisning.

Dersom ingen kandidater får begge gradene, vil det heller ikke medføre nevneverdige administrative merkostnader.

Det kan evt. ventes en mindre reduksjon i kostnader på de to siste studieårene: Dersom vi antar at gruppen som avslutter etter bachelorgrad har en overrepresentasjon av studenter som sliter i masterstudiet, som trenger over gjennomsnittet av oppfølging og som har over gjennomsnittlig

tilbøyelighet til å gjenta beståtte eksamener eller stryke på eksamener, vil det innebære en reduksjon av kostnader dersom disse studentene i stedet velger å avslutte studiene med en bachelorgrad.

8.2 Inntekter i bachelorgraden:

Studenter som i dag avslutter studiet underveis – det vil si uten en oppnådd grad – og som i framtiden i stedet får en bachelorgrad, vil generere en mindre budsjettmessig gevinst til institusjonen ("gradbonus").

Dersom disse studentene ellers ville gitt seg i studiene før de hadde oppnådd 180 studiepoeng, vil de generere studiepoenginntekter ved å fortsette til oppnådde 180 sp. Hvis de ellers ville fortsatt "litt til", vil de generere tap av studiepoenginntekter ved å gi seg på 180 sp.

Hvilken av disse effektene som blir sterkst, er det ikke mulig å forutsi. Formodentlig blir virkningen marginal i alle tilfeller.

Dersom *mange* studenter velger å ikke gjennomføre masterstudiet i rettsvitenskap, men nøyer seg med bachelorgrad, vil dette medføre reduserte inntekter fra studiepoengproduksjon i de to siste årene i masterstudiet. Dette vil dels kompenseres med reduserte kostnader som følge av færre studenter.

Bevillingskategoriene:

Pr i dag er alle årene i masterstudiet i rettsvitenskap plassert i samme kategori mht produksjonsbaserte bevillinger. Dersom en deling i 3+2 skulle medføre en endring av dette sånn at de tre første årene rykker ned en kategori og de to siste rykker opp en kategori, vil dette ha en viss betydning for de samlede produksjonsbaserte inntektene generert fra masterstudiet i rettsvitenskap. Virkningen av dette er avhengig av totalt studenttall, og følgelig vanskelig å estimere ettersom en lang rekke andre faktorer vil virke inn på studenttallet.

8.3 Komiteens vurdering:

Komiteen kan ikke påvise noen klar økonomisk virkning av eventuell innføring av bachelorgrad.

9. Andre juridiske fakulteter

I Norge fins det ikke bachelorutdanning ved de juridiske fakulteter.

I Sverige og Danmark fins bachelorgrad som hovedregel i de juridiske studier.

9.1. Københavns universitet:

Jurastudiet i København er satt sammen av et treårig bachelorstudium og et toårig kandidatstudium. Ca 85 % av bachelorene fullfører til kandidat.⁴

Av § 4 og § 6 i beskrivelse av studieordningen⁵ går det fram at det forutsettes at en bachelor i jus har atskillig juridisk kompetanse – generelt og innenfor aktuelle fagområder. Se også presentasjon av studiet på universitetets nettside.⁶ Bachelorstudiet skal gi en selvstendig kompetanse:

§ 4 Stk. 2. Uddannelsen skal kvalificere den studerende til optagelse på den juridiske kandidatuddannelse (cand.jur.), og en eller flere andre kandidatuddannelser samt til at afslutte uddannelsen med umiddelbar erhvervskompetence, jf. uddannelsesbekendtgørelsens § 16, stk. 2.

⁴ Udkast til Budget 2006 for Det juridiske fakultet, Københavns Universitet, side 25
<http://www.jur.ku.dk/ansatte/oekonomistyring/pdf/samletbudget2006.pdf>

⁵ http://www.jur.ku.dk/nyestudieordninger/studieordning_bach06.pdf

⁶ http://studier.ku.dk/studier_a-z/jura/#tal

9.2. I Sverige:

Juristutbildninger i Sverige – en sammanfattning

9.2.1 Juris kandidatutbildningen

Utbildningen till *juris kandidat* (jur kand, 4,5 år) ges idag vid sex svenska lärosäten, nämligen Göteborgs universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet, Uppsala universitet och Örebro universitet. Utbildningen i Örebro inrättades 2005. Juris kandidat utbildningen är en *yrkesexamen*, dvs. en utbildning som är inriktad på ett visst yrke eller vissa yrken, framförallt domar- och advokatyrket. Utbildningen motsvarar den som i Norge ges i Oslo, Bergen och Tromsø.

9.2.2 Affärsjuridiska program jämte rättsvetenskapliga program

I Sverige finns även utbildningar som kan betecknas som andra juristutbildningar. Sådana började växa fram på 1980-talet och syftet vara att skapa alternativ till den traditionella juris kandidat utbildningen, framför allt med sikte inställt mot näringslivets behov av affärsjuridisk kompetens. Sådana affärsrättsligt inriktade utbildningar återfinns i Jönköping om 4,5 år (+ ½ år varfritt utomlands) innefattande ett *affärsrättslig program med internationell inriktning*, i Linköping två program: det *affärsjuridiska programmet* om 4 år och det *affärsjuridiska programmet med Europainriktning* om 4,5 år. I det senare programmet läser studenterna även språk – tyska och franska – och rättskultur.

I Örebro finns utöver juris kandidat utbildningen även ett *rättsvetenskapligt program om 4 år med internationell inriktning*. Vid Luleå universitet ges ett *rättsvetenskapligt program om 4 år med en i det närmaste miljörettslig profil* (valfritt dock).

9.2.3 Kandidatexamen och magisterexamen i handelsrätt

Utöver de orter som nu nämnts kan magisterexamen i Handelsrätt (4 år) erhållas vid Uppsala, Lund och Karlstad universitet. Samtliga tre lärosäten har en relativt sett stark lärarstab (Lund har 4 heltidsprofessor på den Handelsrättsliga institutionen som ingår i ekonomihögskolan vid Lunds universitet; alltså skilt från Juridicum). Studentantalet är inte heller obetydligt. Därutöver kan kandidatexamen i handelsrätt erhållas vid Mälardalens högskola.

9.3 Komiteens vurdering

Juridiske utdanninger utover den tradisjonelle embetseksamen/cand.jur-eksamen/mastergraden har ingen tradisjon i Norge. Utenfor landets grenser er den kjent, og der er det mer vanlig enn hjemme å kombinere juridiske studier med andre utdannelser. I en virkelighet med økende internasjonalisering og en økende tilbøyelighet til utveksling av både studenter og ferdige kandidater, bør det ikke være fremmed også for norske juridiske fakulteter å produsere annet enn komplette jurister.

10 Hovedkonklusjon:

Komiteen tilrår at det opprettes en bachelorgrad ved Det juridiske fakultet, knyttet direkte til masterstudiet i rettsvitenskap.

Graden framstår ikke som et selvstendig studieprogram, men som en egenskap ved masterstudiet, selv om det utvilsomt formelt dreier seg om en selvstendig grad.

Den store hovedregelen er at studenter opptatt til masterstudiet i rettsvitenskap, fullfører masterstudiet. Bare unntaksvis skal noen kunne oppnå både bachelorgrad i kultur og samfunnsvitenskap med fordypning i rettsvitenskap og mastergrad i rettsvitenskap. I slike tilfeller vil mastergraden absorbere bachelorgraden.

11 Videre framdrift.

Innstillingen legges fram for dekanatet som tar stilling til om den bør sendes til høring på fakultetet i den form den framstår.

Samtidig legges innstillingen fram for studieutvalget til uttalelse.

På grunnlag av høringsuttalelser og uttalelser fra studieutvalget, fremmes sak for fakultetsstyret. Slik sak bør fremmes senest i mars 2007.

Dersom fakultetsstyret vedtar opprettelse av bachelorgrad, utarbeides deretter reglement for graden og søknad sendes Universitetsstyret om å få opprettet graden.

Vedlegg 1 – Notat fra fakultetsdirektøren til dekanatet
15. november 2005, revidert 17. mars 2006

UNIVERSITETET I BERGEN
 DET JURIDISKE FAKULTET

NOTAT

Til dekanatet
 Fra fakultetsdirektøren

15.11.05
med tillegg/justeringer av 17.03.06
(markert med fete typer)

UTREDNING AV SPØRSMÅL OM OPPRETNING AV BACHELORGRAD I
 RETTSVITENSKAP (OG 2-ÅRIG MASTERGRAD)

I. Innledning

Fra saksforelegg av 28.09.05 til fakultetsstyremøtet 04.10.05 siteres:

”Etter forskrift om grader og yrkesutdanninger har Universitetet i Bergen rett til å tildele graden bachelor - med normert studietid 3 år – som gir rett til tilsvarende tittel. Eventuell søknad fra fakultetet om opprettelse av en bachelorgrad innenfor rettsvitenskap er således en sak for universitetsstyret som tar den endelige avgjørelsen.

I forkant av innføringen av den 5-årige mastergraden i rettsvitenskap kom spørsmålet om en 3-årig bachelorgrad opp. Men både blant tilhengerne og motstanderne av bachelorgrad syntes det å være enighet om at en eventuell bachelorgrad måtte tilpasses mastergraden. I dette lå at innhold og opplegg for den samlede mastergradsstudiet måtte være det overordnede og at innhold og opplegg for eventuell bachelorgrad i hovedsak må være identisk med de 3 første årene i mastergraden. Det siste blant annet fordi fakultetet ikke har ressurser til å utvikle en variant av den bachelorgrad som eventuell 2-årig mastergrad måtte bygge på. Etter dekani og fakultetsdirektørs vurdering bør dette også være premissene for det forestående utredningsarbeid som vi slutter oss til uten å ha klare synspunkt på ønskeligheten av en slik grad. I det forestående utredningsarbeidet finner vi det naturlig at en ut fra gjeldende regelverk berører blant annet det generelle bachelorreglementets omtale av obligatorisk arbeid, utenlandsopphold og opptaksordninger sammenholdt med dagens ordninger og studieplan”.

Fakultetsstyret gjorde følgende vedtak:

”Dekanus gis fullmakt til å opprette en komité i overensstemmelse med foreliggende forslag fra Studieutvalget og de synspunkt som framkommer i foreliggende saksforelegg av 28.09.05 til fakultetsstyret”

På dekanatmøte 31.10.05 var det enighet om at fakultetsdirektøren skulle innhente informasjon om en del formaliteter knyttet til saken før dekanus oppretter komiteen. Det var videre enighet om at utredning av bachelorgrad ikke er noen hastesak.

Fakultetsdirektøren har etter dette innhentet forhåndsinformasjon om følgende

- skriftlig arbeid i bachelordelen
- utenlandsopphold i bachelordelen
- omfanget av masteroppgave i 2-årig mastergrad
- innføringsemner/spesialisering
- studiepoengsuttelling i et kombinert bachelor- og mastergradsstudium.

II. Skriftlig arbeid

Fra Reglement for gradsstudier ved UiB siteres følgende om bachelorgraden:

”I graden skal det inngå ett eller flere selvstendige arbeid som til sammen har et omfang på minst 10 studiepoeng. Nærmere bestemmelser om dette fastsettes i studieplanen.”

Det synes som om de obligatoriske skriftlige arbeid våre studenter skriver de 3 første årene samlet kan tilfredsstille dette kravet. Ved eventuell innføring av bachelorgrad bør en likevel se nærmere på hvilke av arbeidene som utgjør dette kravet og om noen ev bør utvides.

Min oppfatning er således at kravet om skriftlig arbeid bør kunne oppfylles uten at det nødvendigvis innføres nye og større skriftlige arbeid de 3 første årene. Men komiteen som oppnevnes må imidlertid vurdere dette på fritt grunnlag

III. Utenlandsopphold

Reglementet for gradsstudier ved UiB inneholder ikke krav om utenlandsopphold. En annen sak er at både departementet og UiB har formulert klare målsettinger om at studenter som ønsker det, skal få mulighet til et opphold ved et lærested i utlandet som del av sin grad. Ut fra dette er det ikke formelle hindringer for en bachelorgrad uten utenlandsopphold, og i dag er det flere studieprogram ved UiB som på langt nær fyller de målsettinger som er satt. Det bør derfor være mulighet for å få godkjent en bachelorgrad uten utenlandsopphold hensett til at anslagsvis 95 % av disse studentene vil fortsette på masterstudiet hvor det er tilrettelagt for utenlandsopphold. Men noen sikker avklaring på dette vil neppe foreligge før det ev fremmes en konkret sak overfor universitetsstyret.

Utkastet til ny akkrediteringsforskrift som nå er på høring kan imidlertid komplisere dette da det der står at *"Det skal være tilrettelagt for studentutveksling på studietilbudet"*. Dersom dette skulle bli et absolutt krav, faller en hovedforutsetning for bachelorgraden bort, nemlig at den skal kunne innføres innenfor opplegget for de 3 første årene av dagens studieordning. Et opplegg som legger til rette for utenlandsopphold de 3 første årene tilsier at det her må ryddes plass for inntil 30 studiepoeng – noe som synes å tilsi en omorganisering i forhold til dagens opplegg. UiB har i sin høringsuttalelse til NOKUTs utkast til forskrift foreslått at "forskriften bør gi rom for at det er studiet under ett fram til høyeste nivå, bachelor eller master, som skal ha ordninger for internasjonalisering. En slik formulering vil løse vårt "problem", og vi bør i første omgang avvende den endelige forskriften.

Tillegg 17.03.06. NOKUTs nye forskrift ble vedtatt 25.01.06. Det framgår her at høringsformuleringen "det skal være tilrettelagt for studentutveksling på studietilbudet" er tatt ut både under bachelor- og masterstudiet. Det eneste som står igjen er "Institusjonen skal ha ordninger for internasjonalisering knyttet til studiet" (§ 2-1 (5) som omtaler lavere grad) og "Det skal være ordninger for internasjonalisering på studiet (§ 2-2 (6) om høyere grad). Komiteen må her vurdere om dette kravet kan tilfredsstilles uten at enkelte student har krav på å få tilrettelagt et utenlandsopphold som del av en eventuell bachelorgrad. Spørsmålsstillingen ble som kjent ventilt da vi møtte NOKUT på det nasjonale fakultetsmøtet, men jeg kan ikke se at de runde formuleringene vi fikk som svar gir oss særlige holdepunkt. Universitetets holdning til problemstillingen er imidlertid klar, jf. høringsuttalelsen

IV. Omfanget av mastergraden

Reglement for gradsstudier ved UiB inneholder følgende formulering om masteroppgaven i en disiplinbasert mastergrad (120 studiepoeng):

"I mastergradsstudiet inngår et selvstendig vitenskapelig arbeid (masteroppgave), utarbeidet under veiledning, på normalt 60 studiepoeng. Det enkelte fakultet kan likevel fastsette et mindre omfang, men minst 30 studiepoeng."

I departementets forskrift om integrerte mastergrader (300 studiepoeng) stilles det krav om masteroppgave på minst 20 studiepoeng. Men ved at vi likevel har fått vedtatt en studieordning med masteroppgave på 30 studiepoeng, fyller vi allerede kravene til en disiplinbasert mastergrad. Konklusjonen her blir da at masteroppgavens omfang ikke vil innvirke på spørsmålet om en 3+2-ordning i stedet for en integrert 5-årig ordning.

V. Innføringsemne/spesialisering

Fra omtalen av bachelorgraden i gradsreglementet ved UiB siteres:

”I de 180 studiepoengene inngår innføringsemner på inntil 30 studiepoeng. Av disse er 10 studiepoeng knyttet til et felles innføringsemne, examen philosophicum. Øvrige krav til innføringsemner fastsettes av fakultetet. I de 180 studiepoengene skal det inngå en fagenhet og en spesialisering på til sammen minst 90 studiepoeng. Hva som er spesialisering, fastsettes i studieplanen.”.

Foruten 10 studiepoeng knyttet til examen philosophicum inneholder førstesemesterstudiet etter gjeldende studieordning en juridisk forprøve som også er på 10 studiepoeng. Vi har ikke innføringsemner ut over dette. Omlegging til eventuell bachelorgrad kan således gjennomføres uten endringer på dette punktet.

Ved at kursene de 3 første årene i sin helhet er innenfor rettvitenskap, fyller fakultetet etter min vurdering kravene om en fagenhet og en spesialisering på minst 90 studiepoeng. Heller ikke på dette punktet vil en eventuell bachelorgrad slik jeg ser det måtte medføre endringer i forhold til gjeldende studieordning.

VI. Studiepoengsutdeling

- I kategori F (kr 27.000) kommer teorifag og sosialfaglige utdanninger på lavere grads nivå. Bachelorprogrammene på HF og SV ligger her. **1. avdeling/1. studieår lå her før siste omlegging, jf. nedenfor**
- I kategori E (kr 33.000) kommer helsefag, lærer- og realfagsutdanning på lavere grads nivå. **Som integrert masterstudium ligger alle 5 årene nå her, jfr nedenfor**
- I kategori D (kr 39.000) kommer samfunnsvitenskapelige og humanistiske fag på høyere grads nivå, enkelte kostnadskreven helsefag- og faglærerutdanninger, samt praktiske mediefag. **2-4. avdeling/2.-5 studieår lå her før siste omlegging, jfr nedenfor**

En aktuell problemstilling er om en oppdeling i 3-årig bachelorgrad og 2-årig mastergrad vil medføre endringer, f. eks slik at den 3-årige bachelordelen flyttes ned i kategori F sammen med bachelorprogrammene ved HF og SV og den 2-årige masterdelen flyttes opp i kategori D sammen med masterprogrammene på HF og SV. Et endelig svar på dette vil neppe foreligge før vi eventuelt har forelagt problemstillingen for Kunnskapsdepartementet eller avventer om departementet vil gjøre endring i ettertid dersom UiB vedtar en 3+2-ordning. Denne problemstillingen var imidlertid mer relevant før omleggingen som skjedde med virkning for 2006-budsjettet. Dersom departementet korrigerer basisbudsjettet ved en eventuell differensiering gjennom en 3+2-ordning slik det ble gjort ved sammenslåingen av satsene i 2006-budsjettet, vil utslagene mellom en differensiert og en samlet sats gi begrensede utslag. Men grovt sett kan en si at fakultetet vil tjene litt på en samlet sats som i dag dersom studiepoengproduksjonen øker. På samme måte vil en minske tapene ved en differensiert sats dersom studiepoengsproduksjonen går ned (og det er ikke urealistisk når en

faser ut de på gammel studieordning og studenttallet vil gå ned som følge av dette og relativt lave opptakstall til masterstudiet). Min foreløpige konklusjon er at spørsmålet om framtidig kategorisering ikke bør være utslagsgivende mht til opprettelse av bachelorgrad eller ikke

VII. Avsluttende kommentarer

Noe av bakgrunnen for å innhente den informasjonen som er innhentet her var at dekanatet skulle kunne vurdere om formaliteter i forbindelse med eventuell innføring av bachelorgrad ville påvirke dagens studieopplegg i så stor grad at spørsmålet om å utrede saken burde tas opp til ny vurdering. Slik jeg vurderer saken er det primært spørsmålet om utenlandsopphold som er usikkert i forhold til formalitetene **selv om usikkerheten nå synes å være mindre etter at NOKUTs reviderte forskrift er fastsatt**. Men også spørsmål knyttet til skriftlig arbeid må få sin endelige avklaring. For både for universitetet og fakultetet vil spørsmålene knyttet til vekttallsproduksjonen kanskje være vel så viktig som konsekvensene av eventuell rett for alle til å ha et utenlandsopphold i bachelordelen. **Dette synes likevel å være noe nedtonet etter omleggingen i 2006-budsjettet.**

Komiteen må selvsagt selv ta opp de problemstillinger den finner relevant for fakultetsstyrets behandling av saken, men jeg ønsker likevel å nevne ett moment, nemlig opptaksgrunnlaget til mastergraden og da både i forhold til annen norsk utdanning og utenlandsk utdanning. Jeg ønsker ellers å nevne at Norges Juristforbund har nedsatt en gruppe som skal utrede behovet for og konsekvensene av en innføring av en 3-årig bachelorgrad i jus. Bakgrunnen for nedsettelsen av gruppen var *”Det Juridiske Fakultet i Bergen sitt ”varsel” om at en bachelorgrad vil være en realitet i nær framtid”* (så vet vi det!!!). På møtet med Juristforbundet og Advokatforeningen 10. november hvor Ernst, Lars S.W og jeg deltok stod bachelorgraden på dagsorden, og vi fikk utdelt et notat fra referansegruppen, jfr vedlegg.

Tillegg 17.03.06

Jeg blitt kjent med at Høgskolen i Molde har vedtatt oppstart av ”bachelorstudium i juss og administrasjon”. Jeg har ikke undersøkt om andre høyskoler har opprettet bachelorgrader hvor jus inngår som et sentralt fag.

Vi kan nå ikke påvente flere avklaringer vedr. eventuell bachelorgrad før komiteen har gjennomført sitt arbeid. Jeg tilrår derfor at dekanus nå oppnevner den komiteen fakultetsstyret gav ham fullmakt til å oppnevne. Foruten mandat må det tas standpunkt til komiteens størrelse og sammensetning, og jeg kommer her med følgende innspill

- 1-2 representanter for vitenskapelig tilsatte
- 1 representant for teknisk-/administrativt tilsatte
- 1 studentrepresentant.

Eivind Buanes

Vedlegg

- saksforelegg til styremøte 04.10.05
- notat fra referansegruppen, Norges juristforbund

[Tilbake til hoveddokumentet](#)

Vedlegg 2 – avklaring av mandat

Notat

Til: Dekanetet

Fra: Bachelorkomiteen

Dato: 2006 10 02

Avklaring og videre framdrift.

26. mai i år ble en komité nedsatt av dekanus til å utrede spørsmål knyttet til opprettelse av et treårig bachelorstudium i rettsvitenskap i kombinasjon med et toårig masterstudium.

Komiteen har i dag hatt sitt andre møte.

En rekke forslag til hvordan en BA-grad kan utvikles og kombineres med en MA-grad, er kommet fram.

Før komiteen går videre med noen av de aktuelle forslag, er det ønskelig med signaler fra dekanatet mht hvilke alternativer det kan være aktuelt å utvikle videre: Dersom komiteens mandat utelukkende er å vurdere å dele dagens studium i 3+2, vil bare alternativ 1 være aktuelt. Dersom det i tillegg er ønskelig/meningsfullt at komiteen utreder mulighetene for spesialisert BA-grad – fortsatt innenfor rammene av dagens MA-studium – er (også) alternativ 2 aktuelt.

Komiteen ønsker en avklaring av dette før vi går videre med arbeidet.

Komiteen ser for seg to hovedalternativer:

Alternativ 1:

Vi beholder dagens modell. Eneste forskjellen er at studentene får et BA-vitnemål etter tredje året, slik at de som erkjenner at de er kommet ”på feil hylle” får en vei ut. Hovedregelen er at alle fortsetter til mastergraden.

Studentene er tatt opp (Samordna opptak) til mastergraden⁷. Den samlede studieretten varer seks år fra opptak, sånn at fortsettelse fra BA til MA som hovedregel skjer direkte, uten opphold etter BA-graden.

Variant: Opprinnelig opptak (Samordna opptak) skjer bare til BA. De som vil fortsette søker lokalt opptak til MA, basert på karakterer fra BA. Fortsettelsen kan skje umiddelbart eller senere.

Alternativ 2:

Selvstendige BA-studier. Flere varianter med spesialisering.

Modellen kan være interessant av flere grunner:

- En BA-grad har større interesse som selvstendig utdanning dersom den har en spesialisering som peker i retning av et fag/yrke.
- Det kan tenkes muligheter for ekstern påbygging til MA, på grunnlag av en BA-grad som har en klar faglig profil – her tenker komiteen særlig på en BA med forretningsjus/konkurransejus/skattejus. Komiteen har ikke undersøkt slike

⁷ Det må avklares om vi overhode kan utstede en BA-grad til studenter som er tatt opp til MA-studium. Det er usikkert om det er mulig å ha opptak til MA, og likevel avslutte med BA: Er det fx en avsluttet utdanning ihht Lånekassen?

muligheter – fakultetets holdning til denne modellen vil være avgjørende for det videre arbeidet.

Opptaket (Samordna opptak) skjer til BA.

Alle har de første to årene felles. Tredje året fins i flere varianter: Komiteen tenker seg å hente spesialisering fra emner som i dag fins på tredje, fjerde og femte studieår.

Studenter som har bestemt seg for at de vil fortsette til MA-studiet, vil kunne ta hele studiet slik det er nå. De vil kunne få en ”generell” BA-grad etter tre år. De som har tatt en spesialisert BA, vil også kunne fortsette til en MA-grad etterpå.

I alle tilfellene er det eget lokalt opptak til MA-studiet etter fullført BA. Det vil si at vi ikke er avhengig av noe tidsperspektiv – BA-kandidater kan komme tilbake når de vil og søke opptak til å fortsette på MA. De tar da de gjenværende kursene som kompletterer masterstudiet i rettsvitenskap. I tilknytning til utstedelse av BA-grad, må det gjøres kjent for studentene at fakultetet garanterer studieløpet deres bare dersom de fortsetter direkte til MA-studiet; dersom de senere kommer tilbake, kan kursrekkefølge og annet være endret sånn at de ikke får et tilpasset studieløp videre til MA.

Fakultetet kan sette karaktergrense eller grense for antall som skal tas opp til MA etter oppnådd BA.

For alle alternativene/variantene:

Bachelor-oppgave:

I UiB-forskriften heter det i § 31 tredje ledd: ”I graden skal det inngå ett eller flere selvstendige arbeid som til sammen har et omfang på minst 10 studiepoeng. Nærmere bestemmelser om dette fastsettes i studieplanen.”

For at studieløpet skal kunne gå uforstyrret som nå, er vi avhengig av at vi IKKE trenger å legge inn noe ekstra i studiet. Det vil si at vi ikke kan legge inn en 10 sp BA-oppgave, men må arbeide for at de obligatoriske innleveringene/kommenteringene som skjer i løpet av de to første årene, kan godkjennes som ”flere selvstendige arbeid som til sammen har et omfang på minst 10 studiepoeng”.

[Tilbake til hoveddokument](#)

Vedlegg 3 – tilbakemelding fra dekanatet

Fra: Eivind Buanes
Sendt: 19. oktober 2006 14:59
Til: Johanne Spjelkavik
Kopi: Ernst Nordtveit; Henning Simonsen
Emne: BACHELORGRAD

Johanne

Jeg viser til Bachelorkomiteens notat av 02.10.06

Notatet har vært lagt fram for dekanatet. Dekani konklusjon (som er i samsvar med de synspunkt som framkom) er at det har vært en forutsetning at ev. bachelorgrad må realiseres innenfor dagens rammer, og at komiteen således må legge alternativ 1 til grunn for sitt videre arbeid.

Vi har helt fra saken ble reist vært innenforstått med at det kan bli nødvendig med opptak i første fase til bachelordelen av studiet (om slik grad opprettes) og så videre formelt opptak til masterdelen (med eventuelle garantier for opptak dersom masterdelen påbegynnes innen angitt tid). Vi har merket oss av note 1 at dette er noe komiteen vil avklare. Vi har også merket oss det som skrives til slutt for alle alternativ/varianter. Det har vært en forutsetning for ev bachelorgrad at det i ikke blir nødvendig med et separat arbeid på 10 sp

Mvh

Eivind

[Tilbake til hoveddokumentet](#)

Vedlegg 4 – strukturen i masterstudiet i rettsvitenskap

Fra Studieplan for masterstudiet i rettsvitenskap ved Universitetet i Bergen:

§ 2-1. Første studieår

I løpet av første studieår tar studenten følgende kurs:

EXAMEN PHILOSOPHICUM (10 studiepoeng)

Se eget reglement under HF-fakultetet

EX FAC Juridisk forprøve (10 studiepoeng)

JUS 111 FORVALTNINGSRETT I (10 studiepoeng)

JUS 112 ARVE- OG FAMILIERETT (12 studiepoeng)

JUS113 KONTRAKTSRETT I (10 studiepoeng)

JUS114 JURIDISK METODE (8 studiepoeng)

§ 2-2. Andre studieår

I løpet av andre studieår tar studenten følgende kurs:

JUS121 NORSKE OG INTERNASJONALE RETTSLIGE INSTITUSJONER (17 studiepoeng)

JUS 122 ERSTATNINGSRETT (13 studiepoeng)

JUS123 FORVALTNINGSRETT II (17 studiepoeng)

JUS124 TINGSRETT (13 studiepoeng)

§ 2-3. Tredje studieår

I løpet av tredje studieår tar studenten følgende kurs:

JUS 131 KONTRAKTSRETT II (15 studiepoeng)

JUS 132 PENGEKRAVSRETT (10 studiepoeng)

JUS133 RETTSKILDE- OG METODELÆRE (10 studiepoeng)

JUS134 SAMMENLIGNENDE RETT OG RETTSHISTORIE (10 studiepoeng)

JUS 135 RETTSSTAT OG MENNESKERETTIGHETER (15 studiepoeng)

§ 2-4. Fjerde og femte studieår

I løpet av fjerde og femte studieår tar studenten følgende kurs:

JUS241 STRAFFERETT (20 studiepoeng)

JUS242 RETTERGANG (20 studiepoeng)

JUS243 ALMINNELIG FORMUERETT (20 studiepoeng):

I tillegg skal studenten ta kurs i valgemner på til sammen 30 studiepoeng, jf. § 2-5, skrive et selvstendig arbeid (mastergradsoppgave) på 30 studiepoeng, jf. § 2-6, og gjennomføre et kurs i fagetikk, jf. § 2-7. I stedet for valgemner og et selvstendig arbeid (mastergradsoppgave) på 30 studiepoeng, kan studenten etter søknad, jf. §2-6, skrive et selvstendig arbeid (stor mastergradsoppgave) på 60 studiepoeng.

[Tilbake til dokumentet](#)

Vedlegg 5 – uttalelse om opptak fra SSF/UA

Fra: Svein Jarle Nymark
Sendt: 5. oktober 2006 10:04
Til: Johanne Spjelkavik
Kopi: Judith A. Morland
Emne: RE: Forholdet opptak/grad?

Vedlegg: Svein Jarle Nymark.vcf
 Hei,

- jeg sender kopi av svaret mitt til deg, Judy, slik at du evt. kan komme med innspill.

Den første løsningen du skisserer er jo egentlig grei, så det er ikke så mye å kommentere. Dersom dere får gjennomslag i Utdanningsutvalget/Styret for at det skal tas opp studenter gjennom SO til en egen bachelorgrad i rettsvitenskap, så er jo den saken løst.

Den andre løsningen er mer intrikat. For det første så fordrer det vel at dere har et gradreglement som dekker en bachelorgrad i rettsvitenskap/jus. Det er dette dere utreder nå. Jeg kan ikke se noe prinsipielt i veien for at en søker får utstedet bachelorvitnemål dersom vedkommende etter tre år dekker kravene som stilles til en slik grad. Et tilsvarende eksempel: I perioden 2003-2004 tok vi opp studenter til en integrert master i IKT (SV-fakultetet). Her var utdanningsplanene lagt opp slik at studentene kunne hoppe av etter tre år og få utstedt en bachelorgrad.

Nå er ikke jeg veldig bevandret i den utdanningsplanen dere har på mastergraden, men studentene som velger å hoppe av etter tre år må jo dekke den fordypningsbiten som ligger i kravene til en bachelorgrad (jfr. Reglement for studier og grader ved Universitetet i Bergen):

§ 31: Bachelorgrad

For å oppnå bachelorgraden må studenten ha fullført og bestått emner som til sammen utgjør minst 180 studiepoeng. For å få bachelorgraden utstedt fra Universitetet i Bergen, er det et vilkår at minst 60 av de avlagte studiepoengene som danner grunnlag for graden, er avlagt ved Universitetet i Bergen.

I de 180 studiepoengene inngår innføringsemner på inntil 30 studiepoeng. Av disse er 10 studiepoeng knyttet til et felles innføringsemne, examen philosophicum. Øvrige krav til innføringsemner fastsettes av fakultetet. I de 180 studiepoengene skal det inngå en fagenhet og en spesialisering på til sammen minst 90 studiepoeng. Hva som er spesialisering/fordypning, fastsettes i studieplanen.

I graden skal det inngå ett eller flere selvstendige arbeid som til sammen har et omfang på minst 10 studiepoeng. Nærmere bestemmelser om dette fastsettes i studieplanen.

Er dette mulig med det utdanningsløpet som dere har i dag? Eller er det slik at emnene blir "smørt" for tynt utover det femårige løpet til at de faktisk klarer å få bygd seg opp en fordypning?

I forhold til Lånekassen: Her er det vel bare snakk om studenten følger normert studieprogresjon eller ikke, innenfor den studieplanen som studenten er tatt opp til. Jeg kjenner ikke til at Lånekassen skulle bråke dersom en student velger å gi seg/endre beite etter 3 år. Dette er uansett noe som bør avklares direkte med Lånekassen dersom det skulle bli noe av disse planene.

Vedr. inndragning av studierett: Dette er jo studenter som er tatt opp til en femårig integrert master, og det er derfor utdanningsplanen til dette studiet som i utgangspunktet styrer studieretten. Spørsmålet blir jo om det vanlige vil være at studentene først ber om vitnemål for en bachelorgrad, for deretter å fortsette med mastergraden. Dersom så er tilfelle, så blir det jo i bunn og grunn lite annet enn ekstraarbeid. Men dersom dette er studenter som frivillig velger å gi seg etter tre år, så mener jeg at studieretten bør trekkes inn - i og med at de sier fra om at de ikke lenger ønsker å gå på studiet.

mvh,
 sveinjarle

Svein Jarle Nymark
førstekonsulent
Utdanningsavdelingen
Universitetet i Bergen

>-----Original Message-----

>From: Johanne Spjelkavik

>Sent: Thursday, October 05, 2006 9:27 AM

>To: Svein Jarle Nymark

>Subject: Forholdet opptak/grad?

>

Hei!

Jeg tror du har å gjøre med opptak til studier ved UiB?

På juridisk fakultet utreder vi for tiden muligheten for å utstede en BACHELORgrad i jus.

Vi tenker oss flere muligheter:

- Enten SO på vanlig måte til opptak til BACHELORstudiet og deretter lokalt opptak til MA. Dette er ikke ideelt, ettersom MASTERopptaket blir en unødvendig greie fordi tanken vår er at den store hovedregelen fortsatt skal være at alle tar en MASTERgrad.

- Eller - og det er antakelig dette fakultetet helst vil: Vi tar opp via SO til MA som nå. Og så får de studentene som ønsker det, anledning til å få et BACHELORvitnemål etter tre år.

>Det er dette alternativet som volder oss bry og jeg kan ikke se at det er behandlet i regelverket.

Spørsmålene blir: Kan vi overhode utstede en BACHELORgrad til studenter som bare er tatt opp på et MASTERprogram? Hvordan vil dette forholde seg hos Lånekassen: Hvis de slutter etter BA, har de jo ikke fullført studiet de ble tatt opp til? Vil UiB at MASTERstudieretten skal inndras når studentene får en BACHELORgrad (hvis det altså lar seg gjøre at de får en BACHELORgrad)? Vi kan vel neppe tenke oss en ordning der de som tar ut BACHELORgraden samtidig frasier seg retten til å fortsette til MA - en sånn ordning synes vanskelig å begrunne.

>

>Har du noen refleksjoner rundt dette, eller vet du om noen andre som kanskje har?

>Joh

>

>---

>I used to think that the brain was the most wonderful organ in my

>body. Then I realized who was telling me this.

>- Emo Phillips

>---

>Johanne Spjelkavik

>Studieseksjonen

>Det juridiske fakultet

>Universitetet i Bergen

>Postboks 7800

>5020 BERGEN

>Telefon 55 58 95 17

Svein Jarle
Nymark.vcf (4 kB)

[Tilbake til dokumentet](#)

Vedlegg 6**– bachelorgrad i Reglement for studier og grader ved Universitetet i Bergen****§ 31: Bachelorgrad**

For å oppnå bachelorgraden må studenten ha fullført og bestått emner som til sammen utgjør minst 180 studiepoeng. For å få bachelorgraden utstedt fra Universitetet i Bergen, er det et vilkår at minst 60 av de avlagte studiepoengene som danner grunnlag for graden, er avlagt ved Universitetet i Bergen.

I de 180 studiepoengene inngår innføringsemner på inntil 30 studiepoeng. Av disse er 10 studiepoeng knyttet til et felles innføringsemne, examen philosophicum. Øvrige krav til innføringsemner fastsettes av fakultetet. I de 180 studiepoengene skal det inngå en fagenhet og en spesialisering på til sammen minst 90 studiepoeng. Hva som er spesialisering/fordypning, fastsettes i studieplanen.

I graden skal det inngå ett eller flere selvstendige arbeid som til sammen har et omfang på minst 10 studiepoeng. Nærmere bestemmelser om dette fastsettes i studieplanen.

[Tilbake til "Selvstendig arbeid"](#)

[Tilbake til "Fordypning"](#)

Vedlegg 7- Opptakstall til juridiske bachelorprogrammer

Tall for søknader/opptak til jusstudier ved andre institusjoner:

	Opptak				Søkere 2006
	2003	2004	2005	2006	Kvalifiserte søkere/studieplasser
BI – BA forretningsjus	107	127	122		Ikke SO
Høgskolen i Molde – BA jus/adm	Nytt studium				167/20
Høgskolen i Buskerud – BA jus og ledelse	Nytt studium		40+27		341/35
UIB – rettsstudiet					3658/350
UiO - rettsstudiet					7330/590
UiTø - rettsstudiet					1383/100

Poenggrenser for opptak studieåret 2006/2007:

Sted	Studienavn	Studie - kode	Kravkode (forklaring under)	Type studium	Studieplasse r	Poenggrenser 2005		Innhold / merknad
						Ordinær	Primær-vitnemål	

Jus:

UiO	Demokrati og rettigheter i infosamfunnet	<u>185</u> <u>841</u>	<u>GENS</u>	Bachelor	25	50.3	44.3	
HiBu	Juridiske fag, Hønefoss 1) 2)	<u>205</u> <u>246</u>	<u>GENS</u>	Årsstudium	20	47.9		
HS M	Jus	<u>211</u> <u>246</u>	<u>GENS</u>	Årsstudium	20	0	alle	
HiL	Jus	<u>210</u> <u>246</u>	<u>GENS</u>	Årsstudium	55	43.4	44.2	
HiBu	Jus og ledelse, Hønefoss 3)	<u>205</u> <u>867</u>	<u>GENS</u>	Bachelor	35	47.5	44.5	
UiB	Rettsvitenskap	<u>184</u> <u>724</u>	<u>GENS</u>	Master	350	53.7	51.5	Integrert 5-årig studium
UiTø	Rettsvitenskap 4)	<u>186</u> <u>724</u>	<u>GENS</u>	Master	100	55.3	50.6	Integrert 5-årig studium
UiO	Rettsvitenskap (jus), start høst 5)	<u>185</u> <u>724</u>	<u>GENS</u>	Master	295	59.5	54.4	Integrert 5-årig studium.
UiO	Rettsvitenskap (jus), start vår 5)	<u>185</u> <u>725</u>	<u>GENS</u>	Master	295	56.0	51.4	Integrert 5-årig studium.

Samfunnsfag, psykologi:

HS M	Jus og administrasjon	<u>211</u> <u>841</u>	<u>GENS</u>	Bachelor	20	nytt	nytt	Spesialiseringsretninger: -Jus og organisasjon -Jus og samfunnsøkonomi
HBO	Organisasjon og ledelse	<u>204</u> <u>276</u>	<u>GENS</u>	Bachelor	30	åpent	åpent	Inneholder tre faglige hovedstammer: statsvitenskap, jus og økonomi.
HS M	Statsvitenskap	<u>211</u> <u>435</u>	<u>GENS</u>	Bachelor	30	alle	alle	Spesialiseringsretninger: Politikk og samfunnsendring/ Politikk og jus

Økonomi og administrasjon:

HS M	Økonomi og administrasjon, 3-årig	<u>211</u> <u>369</u>	<u>GENS</u>	Bachelor	40	alle	alle	Spesialiseringsretninger: Idrettsøkonomi, logistikk, innovasjon, konkurransestrategier, økonomisk styring, jus
------	-----------------------------------	--------------------------	-------------	----------	----	------	------	--

[Tilbake til hoveddokumentet](#)